

تبیین نقش فن آوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) پیرامون ظرفیت‌سازی

اجتماعی نواحی روستایی

(مطالعه موردی: شهرستان مشگین‌شهر)

وکیل حیدری ساریان^۱ - دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
علی مجنونی توتاخانه - دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۵/۳۰

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۸/۲۵

چکیده

ظرفیت‌سازی اجتماعی به مجموعه دارایی‌های موجود در درون یک اجتماع باز می‌گردد که می‌تواند شامل منابع مورد نیاز برای انجام امری خاص یا آگاهی، تخصص و رهبری برای انجام یک رخداد باشد هدف این مقاله بررسی نقش فن آوری اطلاعات و ارتباطات در ظرفیت‌سازی اجتماعی نواحی روستایی شهرستان مشگین‌شهر می‌باشد. این تحقیق از لحاظ هدف، توسعه‌ای، و از لحاظ ماهیت، توصیفی و تحلیلی است. جامعه آماری این پژوهش، شامل تمام روستاهای دارای دفاتر فن آوری اطلاعات و ارتباطات روستایی (ICT) شهرستان مشگین‌شهر است. برای برآورد حجم نمونه از روش نمونه‌گیری کوکران با سطح اطمینان ۹۵ درصد استفاده شده است در این تحقیق روش گردآوری داده‌ها برای پاسخ‌گویی به سئوالات تحقیق، به دو صورت اسنادی (داده‌های ثانویه) و پیمایشی (داده‌های اولیه) و ابزار مورد استفاده در روش پیمایشی پرسش‌نامه و مصاحبه بوده است. روایی پرسش‌نامه توسط متخصصان مورد تایید قرار گرفت. مطالعه راهنما در ناحیه مشابه جامعه آماری با تعداد ۳۰ پرسش‌نامه صورت گرفت و با داده‌های کسب شده و استفاده از فرمول ویژه کرونباخ آلفا در نرم افزار SPSS، پایایی بخش‌های مختلف پرسش‌نامه تحقیق ۰/۷۱ الی ۰/۸۴ بدست آمد. در نهایت نتایج تحقیق نشان داد که به جز متغیرهای انسجام اجتماعی و خدمات اجتماعی بین تمامی متغیرهای تحقیق و بهره‌گیری از خدمات فن آوری اطلاعات و ارتباطات رابطه معنی‌داری وجود دارد. در نهایت، با توجه به نتایج پژوهش پیشنهادات کاربردی ارائه شده است.

واژه‌گان کلیدی: اطلاعات و ارتباطات، ظرفیت‌سازی، ظرفیت‌سازی اجتماعی، توسعه روستایی، شهرستان مشگین‌شهر

نحوه استناد به مقاله:

حیدری ساریان، وکیل و مجنونی توتاخانه، علی. (۱۳۹۶). تبیین نقش فن آوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) پیرامون ظرفیت‌سازی اجتماعی نواحی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان مشگین‌شهر). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۲ (۲)، ۲۶۷-۲۸۳.
http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_532883.html

مقدمه

ظرفیت‌سازی به عنوان یکی از عناصر ضروری برای تحقق هدف اصلی توسعه پایدار سکونتگاه‌های انسانی در دنیای امروز شناخته شده است. این بحث به ویژه بر گسترش همکاری به منظور شامل نمودن گروه‌های جامعه مدنی به عنوان شرکای تمام عیار تاکید دارد. ظرفیت‌سازی معمولاً با ایجاد مشارکت به خصوص میان بخش‌های دولتی و خصوصی همراه است (Taleshi & et al, 2014: 60) به نظر می‌رسد فاز نهادسازی و یا ظرفیت‌سازی که به وسیله نهادها و سازمان‌های محلی راهبری می‌شود، مسیری برای ارتقای فرصت‌های مشارکت عمومی و دستیابی به نتایج موفق برای توسعه پایدار فراهم می‌سازد (Evans, 2008:28). از طرفی پیشرفت در توسعه پایدار به طور اعم و توسعه پایدار روستایی به طور اخص تا حدود بسیار زیادی وابسته به ظرفیت‌سازی اجتماعی است. به این علت که، ظرفیت‌سازی اجتماعی علاوه بر این که فرصت‌هایی برای مشارکت در تصمیم‌سازی فراهم می‌کند بستر لازم را برای توانمندسازی جوامع روستایی مهیا می‌سازد تا روستاییان تا حدودی اختیار روندهای توسعه مناطق روستایی را بر عهده بگیرند. (OECD, 2002:132) علاوه بر این، ظرفیت‌سازی اجتماعی از فرآیندهای بنیادین و از پیش‌نیازهای اساسی برای پیش‌رفت در توسعه پایدار روستایی، توانایی جوامع روستایی در حل مشکلات خود و مسائلی که پیش‌روی آن‌ها قرار می‌گیرد، می‌باشد.

ظرفیت به توانایی انجام دادن اهداف و واسطی برای تبدیل داده‌ها به کارایی شناخته شده است. در این تعریف توانایی به عنوان استطاعت تقبل و قابلیت ارتقای مجموعه به هم پیوسته‌ای از هر کنش و پیامدهای آن تعریف شده است. بنابراین، ظرفیت، قابلیت استفاده از توانایی برای حصول به اهداف است (Kazemian, 2011:2). ظرفیت‌سازی فراتر از آموزش فردی است و دارای محدوده بسیار گسترده‌ای است که از فرد تا چارچوب‌های سازمانی و سکونتگاه‌های انسانی گسترش می‌یابد. ظرفیت‌سازی را می‌توان فرآیندی از بالا به پایین دانست که از حوزه‌های کلیدی چون توسعه منابع انسانی، توسعه سازمانی، توسعه چارچوب‌های قانونی و سازمانی تشکیل می‌شود. در این روش به جای این که به فرد ماهی داده شود، به او روش ماهی‌گیری آموزش داده می‌شود، و سپس فرد، نحوه ماهی‌گیری کارا و موثر را در خود نهادینه ساخته و از آن برای محیط اجتماعی و خصوصی خود استفاده می‌کند.

در گزارش کنفرانس توسعه محیطی ملل متحد^۱ ظرفیت‌سازی به معنای ارتقای و توسعه توانایی‌ها در راستای سنجش و ارزش‌یابی و همچنین پاسخ به نیازهای مبتلا به کشور از طریق درک صحیح سیاست‌ها و الگوهای بهینه توسعه تعریف شده است (Capacity Building Agenda, 2000: 89) به باور Wakely (2008)، ظرفیت‌سازی فرآیندی دائمی، قابل انعطاف، تاثیرپذیر و پاسخ‌گو است که تمامی بازی‌گران^۲ را شامل می‌شود. به طور کلی باید گفت که ظرفیت‌سازی، در برگیرنده توسعه نهادی، مالی، سیاسی، اجتماعی، و سایر منابع از قبیل فن‌آوری در بخش‌های مختلف جامعه است. (Bethke, 1997:85) Vareity (۲۰۰۸)، ظرفیت‌سازی را به دو بخش ظرفیت‌سازی انسانی و ظرفیت‌سازی اجتماعی تفکیک کرده است. در ظرفیت‌سازی انسانی به آموزش فردی، مهارت‌ها و انطباق آن با تغییرات اجتماعی، اقتصادی و شرایط زیست‌محیطی و همچنین به اجتماع به طور گسترده و به طور خاص به سازمان‌ها و نهادها و زیرساخت‌های آن تاکید می‌شود (University of Foreign affairs, 2000: 9) و در مقابل، ظرفیت‌سازی اجتماعی به مجموعه دارایی‌های موجود در درون یک اجتماع باز می‌گردد که می‌تواند شامل منابع مورد نیاز برای انجام امری خاص یا آگاهی، تخصص و رهبری برای انجام یک رخداد باشد (Ghafayr, 2008: 85). به باور Blumental (۲۰۰۵) ظرفیت‌سازی اجتماعی به معنی فعالیتهایی است که توانایی فردی و جمعی را برای رسیدن به رشد و توسعه افزایش می‌دهد. و در واقع با نگاه به سطوح ظرفیت‌سازی اعم از فردی، نهادی و اجتماعی این باور حاصل می‌شود که

1. United Nations Conference on Environment Development

2. Stake holders

ظرفیت‌سازی اجتماعی، بالاترین سطح ظرفیت‌سازی است. یعنی سطح محیطی که توسعه محلی، منطقه‌ای و ملی در بستر و متن آن آغاز می‌شود. فرآیند ظرفیت‌سازی اجتماعی به گونه‌ای است که در برگیرنده کل کشور، جامعه و حتی تمام زیربخش‌های آن می‌گردد. و متون توسعه پایدار نشان می‌دهد که ظرفیت‌سازی اجتماعی مطلوب منوط به مدیریت کارآمد و توانا، وجود استعدادهاى بالقوه، تعادل زمانی، ارزیابی و ارتباطات تخصصی می‌باشد.

Iheriohanma (۲۰۱۱)، بر این اعتقاد است، که در ظرفیت‌سازی اجتماعی مناطق روستایی موضوعات سه‌گانه تحت عنوان توسعه‌ی همه جانبه مطرح می‌شود: نخست باور به این نکته که همه‌ی ساکنان روستاها دارای ظرفیت‌هایی برای ایفای نقش سازنده در روند توسعه و مدیریت روستایی هستند؛ دوم تجزیه و تحلیل و هم‌چنین به کارگیری سیاست‌هایی که زمینه را برای به فعلیت درآوردن این ظرفیت‌ها فراهم سازد؛ و سوم اینکه ساختارهای لازم برای افزایش ظرفیت‌های فعلی روستایی در جهت مشارکت‌های آتی ارتقای بخشد. علاوه بر این، ادبیات توسعه پایدار نشان می‌دهد که ظرفیت‌سازی اجتماعی تنها استراتژی کافی و مناسب برای جلب مشارکت روستاییان در مدیریت روستایی نیست و بنا به دلایلی از جمله هزینه‌ی کمتر، توجه به استعدادها، خواست و نیازهای ساکنان روستایی، نسبت به دیگر استراتژی‌های توسعه روستایی از اهمیت زیادی برخوردار است. در این زمینه جامعه‌شناسان، اقتصاددانان، روان‌شناسان و جغرافیدانان شناخت ظرفیت‌های فعلی را یک استراتژی کلیدی برای رفع موانع توسعه از جمله موانع توسعه‌ی روستایی می‌دانند که می‌تواند انگیزه‌های کافی را برای مشارکت آنان به منظور دستیابی به زندگی ایده‌آل کمک نماید. در این چارچوب از نظر ویکنز ظرفیت‌سازی اجتماعی عبارت است از توان افراد، گروه‌ها، نهادها و سازمان‌ها در تشخیص و حل مشکلات توسعه در طول زمان یا به عبارتی ظرفیت‌سازی اجتماعی مربوط می‌شود به انجام کارکرد، حل مشکلات، طراحی و دستیابی به اهداف تعریف شده. از نظر وی استفاده از توانایی و ظرفیت‌های درونی روستائیان یکی از شیوه‌های مناسب به توسعه همه جانبه روستایی است که می‌تواند در قالب رویکرد ظرفیت‌سازی بروز کرده و در نهایت بسترهای لازم را برای بروز خلاقیت و به دنبال آن نوآوری جهت بهره‌گیری از فرصت‌های پیش روی روستایی فراهم سازد. (Heidari Sarban & Majnoni, 2013: 54) و نیز، ظرفیت‌سازی چونان "فعالیتی نامرئی" و "تلاشی در خفا" برای تقویت فرآیند توسعه روستایی است (Horton, 2002: 32). در واقع ارتقای ظرفیت‌سازی اجتماعی به زعم محققانی چون Chapman and Kirk (2005)، مزایای ذیل را در مناطق روستایی به دنبال دارد:

- توانمندسازی افراد و گروه‌ها در مناطق روستایی؛
- توسعه مهارت‌ها، دانش و اطمینان روستائیان؛
- افزایش پیوندهای اجتماعی و ارتباطات جوامع روستایی؛
- توزیع خدمات تاثیرگذار و سیاست‌های مبتنی بر نیازهای اجتماعات محلی روستایی و راه‌حل‌های آن؛
- تقویت مباحث و گفت و شنودها در جوامع روستایی؛
- مشارکت و درگیر شدن ذی‌نفعان در اجتماعات روستایی؛
- ایجاد تصمیم‌سازان تاثیرگذار و پاسخ‌گو؛
- بسیج منابع جهت نیازهای مربوط به اجتماعات روستایی؛ و
- پذیرش برنامه‌هایی که منجر به توسعه اجتماعات روستایی می‌شود.

در خصوص ظرفیت‌سازی اجتماعی نظریه‌هایی شامل نظریه رفتاری، نظریه برابری، نظریه هزینه- فایده، نظریه انتظار/اشتیاق نظریه انگیزش و نظریه سیستم‌های اجتماعی مطرح شده است که در نظریه رفتاری به توسعه فرد بها داده شده و متعاقب آن توسعه فرد به توانمندی بیشتر آن منجر می‌شود (Adhikari, 2004:25) در نظریه انگیزش، که توسط آبراهام مازلو مطرح شد رفتار ناشی از علت می‌باشد. در نظریه برابری همه افراد بر اساس درون‌داد و برون‌داد خود

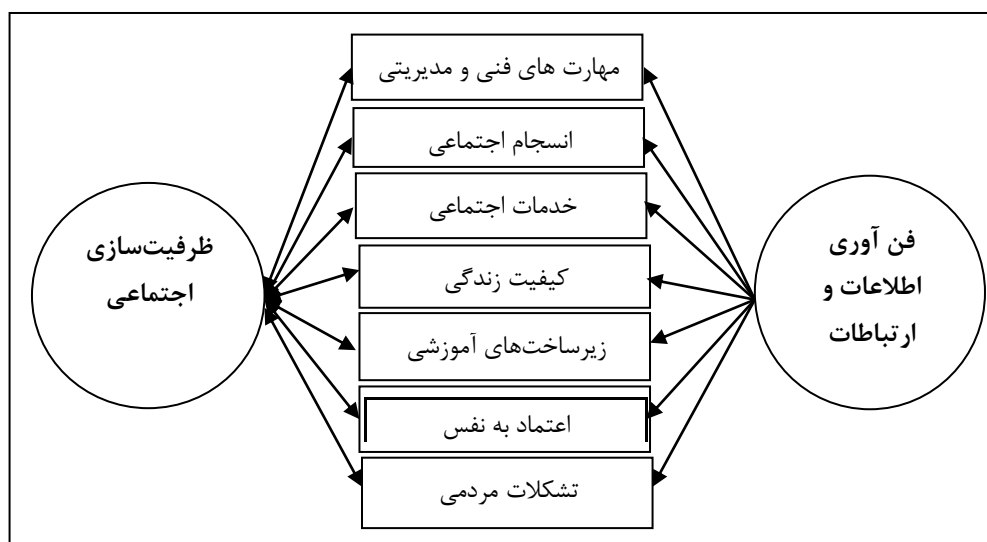
با دیگران مقایسه می‌شوند (Agrawal, 2002: 12) در نظریه هزینه-فایده بر ساختار، اهداف و سنجش بسیاری از محدودیت‌های ظرفیت‌سازی تاکید می‌شود (Chapagain, 2005: 145) در نظریه انتظار و اشتیاق فرض بر این است که موفقیت در فرآیند ظرفیت‌سازی اشتیاق بیش‌تری در فرد ایجاد می‌کند (Capacity Building Agenda, 2000: 89) و در نظریه سیستم‌های اجتماعی، که توسط جرج هوماسن مطرح شد سیستم اجتماعی حاوی سه عنصر فعالیت‌ها، تلاش‌ها و تعاملات رفتاری است که در عین جدایی از هم‌دیگر در یک ارتباط متقابل با هم قرار دارند. با استناد به متون مدیریت توسعه پایدار، به منظور ظرفیت‌سازی اجتماعی عمده‌تاً یک یا چند رویکرد، انتشار و ترویج اطلاعات، آموزش، نظارت، تسهیل‌گری، تقویت فعالیت‌های بین‌سازمانی و شبکه‌ای، ارتقای یادگیری بر اساس مواجهه و یا تجربه و گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات را می‌توان برگزید.

برخی از پژوهشگران، اهمیت و ضرورت فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات را با توجه به کارکردها و خدمات ارائه شده توسط آن، در نواحی روستایی تشریح کرده و مواردی همانند ظرفیت‌سازی اجتماعی، ظرفیت‌سازی محیطی، ظرفیت‌سازی فرهنگی، ظرفیت‌سازی نهادی، ظرفیت‌سازی اقتصادی را به عنوان کارکردهای مهم فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات روستایی بیان داشته‌اند. توسعه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات آثار مهمی از منظر ظرفیت‌سازی اجتماعی، روان‌شناختی، فرهنگی، سیاسی و... در مناطق روستایی دارد که در زمینه ظرفیت‌سازی اقتصادی می‌توان به تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی، تقویت کارآفرینی، توانمندسازی اقتصادی فقرای روستایی، افزایش درآمد و جذب سرمایه به مناطق روستایی و بهبود شاخص‌های بهره‌وری (Noya & et al, 2012: 36-42) در زمینه ظرفیت‌سازی اجتماعی به تقویت شبکه‌های اجتماعی، ارتقای سطح دانش و آگاهی عمومی، یکپارچگی و انسجام اجتماعی جامعه محلی و تقویت سرمایه اجتماعی (Baser, 2010: 25) در زمینه ظرفیت‌سازی روان‌شناختی به ارتقای رضایتمندی روستایی، تقویت اعتماد متقابل و خیرخواهی روستاییان، کاهش ریسک‌های کشاورزی، مسئولیت‌پذیری، تقویت روابط بین شخصی و بروز خلاقیت (Seams, 2000) در زمینه ظرفیت‌سازی محیطی بهبود ظرفیت و اصلاح کیفیت اکوسیستم‌ها، محقق ساختن عدالت فضایی، کمک به حفظ میراث طبیعی، حفظ محیط زیست و مساعدت به محافظت از منابع طبیعی پایه و کاهش مخاطرات طبیعی (Asian Development Bank, 2002: 25) در زمینه ظرفیت‌سازی رفتاری تغییر در الگوهای رفتاری، فرصت‌شناسی، بهبود وضعیت مهارت‌های فنی و مدیریتی، مهارت‌برقراری روابط انسانی و تسهیل جریان کارآمد اطلاعات (Connolly & Lucase, 2006: 17-19) و در زمینه کالبدی بهبود زیرساخت‌های ارتباطی، بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی، تقویت خدمات پشتیبان تولید و دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی (Rajabifar & Williamson, 2006) اشاره نمود. در نهایت باید گفت که مطالعات اندکی در جهان و ایران پیرامون نقش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در ظرفیت‌سازی اجتماعی مناطق روستایی انجام شده که در زیر به چند مورد از آن‌ها اشاره می‌شود. نتایج مطالعات میدانی Bahari & et al (2010)، با عنوان "بررسی نقش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در بهبود مدیریت فرهنگی" حاکی از آن است که استفاده از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات موجب بهبود مدیریت فرهنگی شده است. نتایج مطالعات Nakhai and et al (2012)، با عنوان "تاثیر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بر خلاقیت کارآفرینی" نشان می‌دهد که دوره‌های آموزش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بر خلاقیت کارآفرینی دانشجویان تاثیر دارد و باعث بالا رفتن میزان خلاقیت کارآفرینی دانشجویان می‌شود. مطالعات Faraji Sabokbar (2010)، با عنوان "ارزیابی نقش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات" نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین فن‌آوری اطلاعات و اطلاعات و توانمندسازی زنان روستایی وجود دارد. نتایج حاصل از مطالعات مولایی هشجین Hashtchin & et al (2013)، با عنوان "نقش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در توسعه پایدار روستایی" نشان داد که روستاییان از خدمات اطلاع‌رسانی و خدمات اختصاصی دفاتر نسبت به خدمات پایه، استفاده کمتری داشته‌اند. و تاثیر دفاتر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بر جنبه‌های مختلف در سطح روستا به صورت همه‌جانبه صورت نگرفته است. نتایج مطالعات Motei Langrodi & et al

(2011)، با عنوان "تحلیل اثرات اجتماعی و اقتصادی فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات روستایی" نشان داد که گروه کاربران وضعیت بهتری از نظر شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی نسبت به گروه غیر کاربران دارند. به زعم Benga & Zobena (2005)، فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات با تقویت تشکلات مردمی و خدمات‌رسانی بهتر به مناطق روستایی زمینه بهبود شاخص‌های ظرفیت‌سازی اجتماعی را در مناطق روستایی مهیا می‌سازد. Bakhshizadhe & et al (2013)، معتقدند که فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات یکی از تسهیل‌گری‌های توسعه مناطق روستایی است و پتانسیل زیادی را در کمک به روستاییان فقیر، بهبود کیفیت، افزایش جریان ارتباطی و اطلاعاتی برای حمایت از راهبردهای معیشتی، افزایش فرصت‌های شغلی و ارائه سرویس‌های دولتی دارد. Hudson (2006)، تقویت زیرساخت آموزشی، افزایش پیوستگی و انسجام اجتماعی جامعه روستایی و تقویت اعتماد به نفس را ناشی از اثرات اجتماعی فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی می‌داند. Sikor (2012)، بر این باور است که بین تقویت مهارت‌های فنی و مدیریتی، خدمات‌رسانی بهتر، تقویت تشکلات مردمی و مسئولیت‌پذیری و توسعه و گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی رابطه معنی‌داری وجود دارد. Storey (2006)، اثرات گسترش و توسعه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات را در مناطق روستایی در کاهش نارضایت‌مندی، بهبود شاخص‌های رفاه اجتماعی، افزایش دانش و مهارت روستاییان می‌داند.

جدول ۱. نتایج مطالعات انجام شده

ردیف	نتایج مطالعه	محقق
۱	بهبود مدیریت فرهنگی به دلیل استفاده از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات	Bahari & et al (2010)
۲	تاثیر آموزش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات بر خلاقیت کارآفرینی دانشجویان	Nakhaei & et al (2010)
۳	وجود رابطه معنادار بین فن‌آوری اطلاعات و اطلاعات و توانمندسازی زنان روستایی	Faraji Sabokbar & et al (2010)
۵	استفاده کمتر روستاییان از خدمات اطلاع‌رسانی و خدمات اختصاصی دفاتر نسبت به خدمات پایه	Motei Langrodi & et al (2011)
۶	داشتن وضعیت بهتر گروه کاربران از نظر شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی نسبت به گروه غیر کاربران	Motei Langrodi & et al (2011)
۷	تاثیر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات با تقویت تشکلات مردمی و خدمات‌رسانی بهتر به مناطق روستایی	Benga & Zobena (2005)
۸	اثرات فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در کمک به روستاییان فقیر، بهبود کیفیت، افزایش جریان ارتباطی و اطلاعاتی برای حمایت از راهبردهای معیشتی، افزایش فرصت‌های شغلی و ارائه سرویس‌های دولتی	Bakhshizadhe & et al (2013)
۹	وجود رابطه معنی‌دار بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و تقویت زیرساخت آموزشی، افزایش پیوستگی و انسجام اجتماعی جامعه روستایی	Hudson (2006)
۱۰	وجود رابطه معنی‌دار بین تقویت مهارت‌های فنی و مدیریتی، خدمات‌رسانی بهتر، تقویت تشکلات مردمی و مسئولیت‌پذیری و توسعه و گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی	Sikor (2012)
۱۱	اثرات گسترش و توسعه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در کاهش نارضایت‌مندی، بهبود شاخص‌های رفاه اجتماعی، افزایش دانش و مهارت روستاییان	Storey (2006)

شکل ۱. چارچوب نظری پژوهش، ۱۳۹۵

گفتنی است اطلاع از ظرفیت‌سازی اجتماعی مناطق روستایی و اثرات فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در تقویت آن، یکی از مهم‌ترین ابزارهای تصمیم‌گیری است که مسئولان و مدیران بایستی به آن توجه داشته باشند. به عبارتی جهت مساعدت به توسعه پایدار مناطق روستایی، لزوم توجه به ظرفیت‌سازی اجتماعی و برنامه‌ریزی بر اساس نوسانات آنها ضروری و اجتناب‌ناپذیر است و با توجه به این که ظرفیت‌سازی اجتماعی مناطق روستایی به عنوان یکی از ابعاد مهم توسعه همه‌جانبه روستایی برای برنامه‌ریزی مدیریت توسعه پایدار روستایی مطرح است، لذا سهم به‌سزایی در توسعه پایدار مناطق روستایی خواهد داشت، هم‌چنین، در طی چند سال گذشته، توسعه پایدار مناطق روستایی شهرستان مشگین‌شهر با چالش‌هایی مواجه گشته است که به نظر می‌رسد بخشی از این چالش‌ها به عدم ظرفیت‌سازی اجتماعی از منظر تقویت زیرساخت‌های آموزشی، عدم تقویت بعد اجتماعی توسعه، افت شاخص‌های کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی، عدم توجه به تشکلات مردمی و نادیده گرفتن آن، انسجام اجتماعی پایین، عدم خدمات‌رسانی بهینه به روستاییان و عدم تقویت مهارت‌های فنی و مدیریتی بر می‌گردد که به نظر می‌رسد با توسعه و گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات تا حدود بسیار زیادی می‌توان شاخص‌های ظرفیت‌سازی اجتماعی را در مناطق روستایی شهرستان مشگین‌شهر تا حد میزان قابل توجهی بهبود بخشید به این خاطر، این تحقیق به دنبال آن است که این سؤال را مورد بررسی و کاوش قرار دهد: که آیا بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و ظرفیت‌سازی اجتماعی ارتباط معنادار وجود دارد؟ به همین خاطر ابتدا مبانی نظری ظرفیت‌سازی اجتماعی و فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات مورد بحث و بررسی قرار گرفته و ارتباط بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و ظرفیت‌سازی اجتماعی در مناطق روستایی بررسی گردیده است و از آنجایی که در ایران تاکنون مطالعه خاصی در خصوص نقش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در ظرفیت‌سازی اجتماعی مناطق روستایی صورت نگرفته است به همین خاطر مقاله حاضر در راستای تبیین رابطه بین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و ظرفیت‌سازی اجتماعی در مناطق روستایی شهرستان مشگین‌شهر می‌باشد.

روش پژوهش

این تحقیق از لحاظ هدف، توسعه‌ای، و از لحاظ ماهیت، توصیفی و پیمایشی و نیز از نوع تحلیلی است. در این تحقیق روش گردآوری داده‌ها برای پاسخ‌گویی به سؤال‌های تحقیق، به دو صورت اسنادی (داده‌های ثانویه) و پیمایشی (داده

های اولیه) و ابزار مورد استفاده در روش پیمایشی پرسش نامه و مصاحبه بوده است. جامعه آماری این پژوهش، شامل تمام روستاهای دارای دفاتر ICT روستایی شهرستان مشگین شهر مشتمل بر ۴۹ روستا است و تعداد ۱۴ روستا از بین ۴۹ روستا به روش نمونه‌گیری تصادفی و ۳۸۳ نفر از ۱۹۱۱۹ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به عنوان نمونه انتخاب شدند برای برآورد حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و با سطح اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد استفاده شد. از سویی، برای برابری در آزمون و نتیجه، ۱۹۵ نفر از روستاییان ساکن در مناطق روستایی فاقد دفاتر ICT به عنوان گروه شاهد شهرستان انتخاب شدند. و انتخاب روستاهای نمونه تحقیق، با در نظر گرفتن تعداد کل روستاها، تعداد جمعیت، دوری و نزدیکی نسبت به شهر، شاخص وضعیت ارتفاع (کوهستانی، جلگه‌ای، جلگه‌ای - کوهستانی)، و قرار گیری روستا در کنار جاده اصلی و یا دور از جاده اصلی، تعداد روستاهای نمونه تحقیق بر اساس نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای همان طوری که ذکر آن رفت ۱۴ روستا تعیین گردیدند و داده‌های خام برای اندازه‌گیری شاخص‌ها از طریق مصاحبه، مشاهده، پرسش نامه، اسناد و مدارک گردآوری گردید. هم‌چنین از طریق ابزار پرسش‌نامه، مولفه ظرفیت‌سازی اجتماعی به کمک ۷۵ سؤال بسته مورد سنجش قرار گرفت و برای امتیازدهی آن از طیف پنج قسمتی لیکرت استفاده گردید. در مرحله امتیازدهی، از آن جا که دسته‌ای از سؤال‌های در جهت منفی مطرح شده‌اند، با استفاده از نرم افزار SPSS، کدگذاری مجدد برای این دسته از سؤال‌های انجام شد. بنابر این، امتیاز پاسخ‌ها در سؤال‌های با جهت مثبت به صورت: ۵= کاملاً موافقم، ۴= موافقم، ۳= نظری ندارم، ۲= مخالفم و ۱= کاملاً مخالفم و در مورد سؤال‌های منفی عکس این حالت می‌باشد. در این پژوهش جهت دستیابی به اهداف پژوهش اقدام به شناسایی ۵۸ شاخص مرتبط با ابعاد مختلف ظرفیت‌سازی اجتماعی، شامل متغیرهای آموزشی و ترویجی (۹ متغیر)، اعتماد به نفس (۶ متغیر)، کیفیت زندگی (۷ متغیر)، انسجام اجتماعی (۸ متغیر)، خدمات اجتماعی (۹ متغیر)، مهارت‌های فنی و حرفه‌ای (۷ متغیر)، تقویت تعاملات (۷ متغیر) و تقویت تشکلات مردمی (۵ متغیر) با مطالعه مناطق روستایی شهرستان مشگین شهر به شرح جدول (۲) شده است.

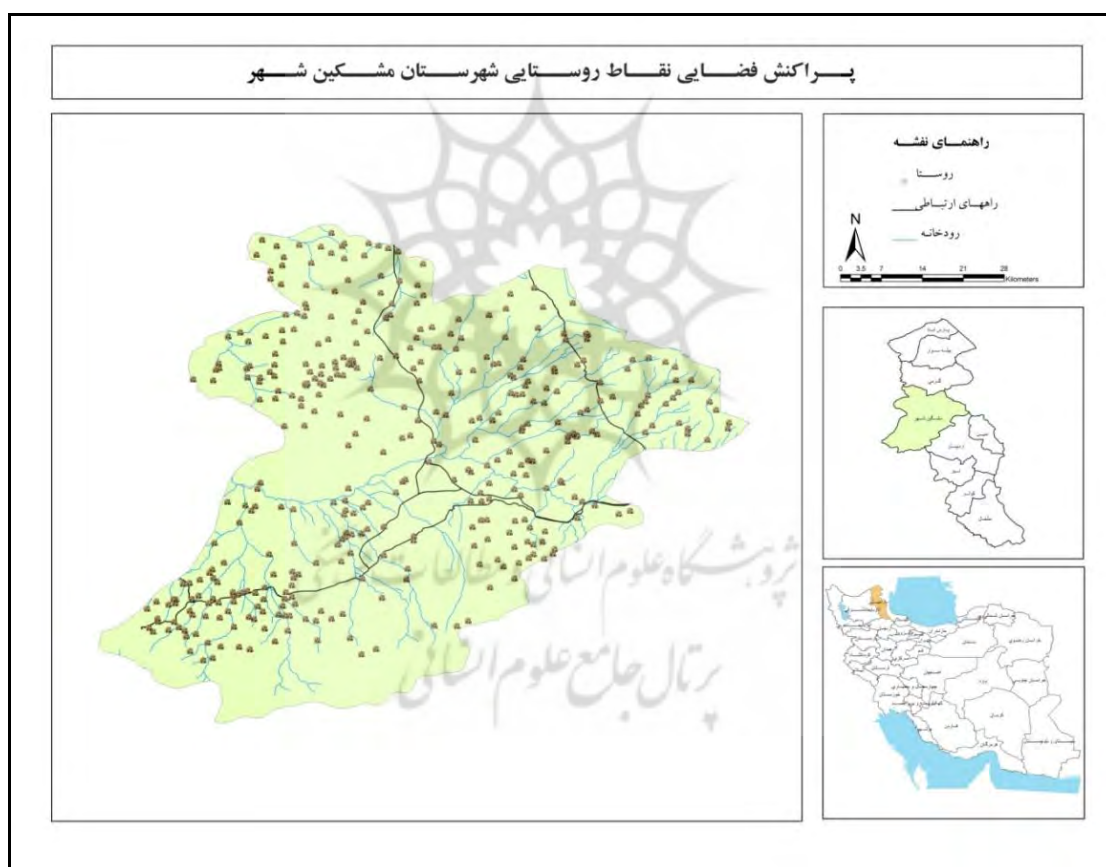
جدول ۲. متغیرهای تبیین‌کننده ظرفیت‌سازی اجتماعی

ردیف	مولفه‌ها	گویه‌ها
۱	زیرساخت‌های آموزشی و ترویجی	دسترسی به اینترنت، دسترسی به کتابخانه، تمایل به مشارکت در دوره‌های آموزشی، رضایت از کیفیت خدمات آموزشی، میزان تمایل به آموزش مستقیم، میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی، مطابقت آموزش با نیازها، دسترسی راحت به آموزش‌های مورد نیاز و میزان مشارکت در گذشته
۲	تقویت اعتماد به نفس	توانایی کار گروهی، بیان ایده‌ها و نظرات در جمع، نگرانی از قبول نشدن نظرات در جمع، توانایی پذیرش مسئولیت‌های جدید، داشتن قاطعیت در کارها و داشتن اطمینان در تصمیم‌گیری‌های فردی
۳	ارتقای کیفیت زندگی	رضایت از وضعیت جسمانی خود، مطابقت درآمد با مخارج، رضایت از وضعیت مسکن، رضایت از بهداشت محیط روستا، رضایت از سطح درآمد خود، لذت بردن از زندگی و کار در روستا، احساس معنی‌دار بودن در زندگی
۴	تقویت انسجام اجتماعی	رضایت از همکاری اهالی روستا، میزان درگیری در روستا، اختلاف درآمد با سایر اهالی، میزان صمیمیت در بین اهالی، میزان مراجعه به ریش‌سفیدان روستا به هنگام بروز مشکل، اختلاف عقاید در بین اهالی، تمایل به حضور مکان‌های عمومی و میزان اعتماد به دیگر اهالی روستا
۵	بهبود خدمات اجتماعی	رضایت از خدمات دهیاری، رضایت از خدمات مرکز بهداشت روستایی، رضایت از پوشش بیمه کشاورزی، رضایت از بیمه تأمین اجتماعی، رضایت از جمع‌آوری و دفن زباله‌ها، رضایت از مراکز تجمع عمومی روستایی، رضایت از دسترسی به خدمات عمومی نهادهای دولتی، رضایت از سرویس‌دهی وسایط نقلیه عمومی
۶	تقویت مهارت‌های فنی و مدیریتی	توانایی در شناسایی مشکلات روستا، توانایی در هدف‌گذاری برای زندگی، تعداد مهارت‌های فرد در کار، توانایی در برقراری ارتباط با دیگران، توانایی در استفاده از ظرفیت‌های خود و دیگران، توانایی یادگیری موارد جدید
۷	تقویت تعاملات اجتماعی	تعامل با دیگر اهالی روستا، میزان تعامل با شورا و دهیاری، تعامل با نهادهای دولتی، میزان حضور در مسجد، میزان ارتباط با بسیج، میزان تعامل و یا عضویت در تعاونی، تعامل با مراکز حمایتی
۸	تقویت تشکلات مردمی	رضایت از توان مدیریتی دهیاری و شوراها، رضایت از توان دهیاری در انعکاس مشکلات، توان دهیاری و شورا در جذب مشارکت اهالی، توان و مهارت دهیاری و شورا در کار گروهی، توان دهیاری در شناسایی به موقع مشکلات روستا

ابزار اندازه‌گیری پرسش‌نامه محقق ساخته می‌باشد. روایی صوری^۱ پرسش‌نامه توسط پانل متخصصان^۲ مورد تایید قرار گرفت. مطالعه راهنما^۳ در منطقه مشابه جامعه آماری با تعداد ۳۰ پرسش‌نامه صورت گرفت و با داده‌های کسب شده و استفاده از فرمول ویژه کرونیخ آلفا در نرم‌افزار SPSS، پایایی بخش‌های مختلف پرسش‌نامه تحقیق ۰/۷۱ الی ۰/۸۴ بدست آمد. برای تجزیه و تحلیل از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات) و آمار استنباطی شامل آزمون t استفاده شده است و کلیه محاسبات آماری این پژوهش بوسیله نرم‌افزار SPSS انجام گرفته است.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان مشگین‌شهر یکی از شهرستان‌های استان اربیل است که در غرب این استان واقع شده و مرکز آن شهرستان مشگین‌شهر است. این شهرستان دارای دو شهر به نام رضی و لاهرود است. هم‌چنین شهرستان مشگین‌شهر دارای چهار بخش، ۱۲ دهستان، ۳۲۹ آبادی دارای سکنه و ۷۷ آبادی خالی از سکنه است که در نهایت شکل (۲)، محدوده مورد مطالعه را در سطح کشور و توزیع جغرافیایی روستاها را در محدوده شهرستان نشان می‌دهد.

شکل ۲. پراکنش فضایی نقاط روستایی شهرستان مشگین شهر

1. Face Validity
2. Panel of Expert
3. Pilot study

یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی

میزان آگاهی روستاییان از دفاتر ICT

به منظور آگاهی روستاییان از دفاتر ICT نظرات روستاییان پیرامون آشنایی آنها با خدمات مختلف دفاتر ICT، میانگین رتبه‌ای نظر آن‌ها محاسبه و اولویت بندی گردید. برای اولویت بندی از ضریب تغییرات (CV) استفاده شده است که یک شاخص نسبی است و امکان مقایسه متغیرهای مختلف را فراهم می‌آورد. همان طوری که در جدول (۳) مشاهده می‌شود میزان آشنایی روستاییان با خدمات مخابراتی، میزان آشنایی با دفاتر ICT و میزان آشنایی با خدمات پست بانک جزو مهم‌ترین گویه‌های اولویت بندی شده است.

جدول ۳. میزان آگاهی روستاییان از دفاتر فن آوری اطلاعات و ارتباطات

ردیف	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	اولویت
۱	میزان آشنایی روستاییان با خدمات مختلف اینترنتی	۳/۰۵	۰/۵۵	۴۲/۳۱	۹
۲	میزان آگاهی از طرح پیش‌خوان دولت	۳/۵۵	۰/۶۷	۳۹/۶۵	۷
۳	میزان رضایت روستاییان از خدمات ارائه شده	۳/۶۸	۰/۲۱	۳۷/۷۶	۶
۴	میزان آگاهی از امکانات و تجهیزات مورد نیاز	۳/۹۹	۰/۷۵	۳۴/۵	۴
۵	میزان استقبال مردم از ایجاد دفاتر ICT	۳/۸۷	۰/۲۵	۳۶/۶۲	۵
۶	میزان آشنایی با خدمات پست بانک	۴/۰۸	۰/۶۶	۳۲/۲۴	۳
۷	میزان آشنایی با خدمات مخابراتی	۴/۴۴	۰/۵۵	۲۹/۶۷	۱
۸	میزان آشنایی با دفاتر ICT	۴/۴۲	۲/۲۶	۳۰/۶۳	۲
۹	میزان آشنایی با خدمات پستی	۳/۲۱	۱/۳۳	۴۱/۲۴	۸

میزان بهره‌گیری روستاییان از خدمات دفاتر فن آوری اطلاعات و ارتباطات

به منظور بهره‌گیری روستاییان از خدمات مورد نیاز در دفاتر ICT نظرات روستاییان پیرامون استفاده آن‌ها از خدمات مورد نیاز در دفاتر ICT، میانگین رتبه‌ای نظر آن‌ها محاسبه و اولویت بندی گردید همان طوری که در جدول (۴) مشاهده می‌شود میزان استفاده از خدمات پست بانک، خدمات مخابراتی و تلفن و پرداخت قبوض آب، برق و گاز جزو مهم‌ترین گویه‌های اولویت بندی شده است.

جدول ۴. میزان بهره‌گیری روستاییان از خدمات مورد نیاز در دفاتر ICT

ردیف	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	اولویت
۱	خدمات پست بانک	۴/۱۴	۰/۳۶	۳۲/۳۳	۱
۲	خدمات مخابراتی و تلفن	۴/۰۱	۰/۴۶	۳۲/۲۵	۲
۳	پرداخت قبوض آب، برق و گاز	۳/۸۷	۲/۰۱	۳۴/۰۹	۳
۴	خدمات پستی	۳/۶۵	۰/۶۸	۳۵/۶۱	۴
۵	خدمات مختلف اینترنتی	۳/۵۴	۰/۷۷	۳۶/۶۲	۵
۶	خدمات ارائه شده در زمینه کسب و کار	۳/۳۷	۳۷۰	۳۸/۳۳	۶
۷	خدمات ارائه شده پیرامون بهداشت الکترونیک	۳/۲۵	۰/۹۵	۳۹/۴۴	۷
۸	خدمات ارائه شده پیرامون تجارت الکترونیک	۳/۲۱	۰/۳۹	۴۰/۲۲	۸
۹	خدمات ارائه شده در زمینه دولت الکترونیک	۳/۰۸	۰/۷۳	۴۱/۶۳	۹

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی در جدول (۵) نشان می‌دهد وضعیت انسجام اجتماعی ۱۰/۳۲ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای برخوردار در سطح خیلی کم، ۱۲/۴۹ درصد در سطح کم، ۱۶/۸۱ در سطح متوسط، ۲۷/۰۴ در سطح زیاد و

۳۳/۳۴ در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. در مقابل، وضعیت انسجام اجتماعی ۲۸/۵۳ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای نابرخوردار در سطح خیلی کم، ۲۶/۹۳ در سطح کم، ۱۵/۴۲ در سطح متوسط، ۱۷/۲۳ در سطح زیاد و ۱۱/۸۹ در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. در مورد متغیر خدمات اجتماعی میانگین و انحراف معیار روستاهای برخوردار به ترتیب با ۵/۰۹ و ۲/۵۵ برآورد گردید و میانگین و انحراف معیار روستاهای نابرخوردار پیرامون متغیر خدمات اجتماعی به ترتیب ۱۰/۱۷ و ۶/۱۲ برآورد گردید. وضعیت کیفیت زندگی ۳۲/۰۸ پاسخ‌گویان روستاهای برخوردار در سطح خیلی کم، ۲۴/۵۶ در سطح کم، ۱۴/۷۶ در سطح متوسط، ۲۰/۸۱ در سطح زیاد و ۷/۷۹ درصد در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. و نیز، وضعیت کیفیت زندگی ۱۳/۲۸ پاسخ‌گویان روستاهای نابرخوردار در سطح خیلی کم، ۱۱/۷۳ در سطح کم، ۲۰/۱۴ در سطح متوسط، ۲۶/۴۹ در سطح زیاد و ۲۸/۳۶ در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. در مورد متغیر زیرساخت‌های آموزشی روستاهای برخوردار بیش‌ترین فراوانی با ۳۴/۵ در سطح خیلی زیاد و کم‌ترین فراوانی با ۹/۱۳ در سطح خیلی کم ارزیابی شدند. ولی در روستاهای نابرخوردار بیش‌ترین فراوانی متغیر زیرساخت‌های آموزشی با ۲۹/۰۵ درصد در سطح خیلی کم و کم‌ترین فراوانی با ۱۳/۲۶ در سطح خیلی زیاد ارزیابی شدند. وضعیت اعتماد به نفس ۱۶/۷۳ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای برخوردار در سطح خیلی کم، ۱۰/۹۴ درصد در سطح کم، ۲۳/۲ در سطح متوسط، ۱۷/۸۲ در سطح زیاد و ۳۱/۲۱ در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. در مقابل، وضعیت اعتماد به نفس ۲۹/۸۵ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای برخوردار در سطح خیلی کم، ۲۲/۹۴ در سطح کم، ۱۷/۶۲ در سطح متوسط، ۲۲/۴ در سطح زیاد و ۷/۱۹ درصد در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. در مورد متغیر مهارت‌های فنی و مدیریتی میانگین و انحراف معیار پاسخ‌گویان روستاهای برخوردار پیرامون متغیر مهارت‌های فنی و مدیریتی ۳/۲۱ برآورد گردید و میانگین و انحراف معیار پاسخ‌گویان روستاهای نابرخوردار پیرامون متغیر مهارت‌های فنی و مدیریتی به ترتیب ۴/۸۶ و ۲/۲۵ برآورد گردید. در مورد متغیر تشکلات مردمی میانگین و انحراف معیار پاسخ‌گویان روستاهای برخوردار به ترتیب با ۶/۶۷ و ۱/۹۹ برآورد گردید و میانگین و انحراف معیار پاسخ‌گویان روستاهای نابرخوردار پیرامون متغیر تشکلات مردمی به ترتیب ۵/۸۷ و ۲/۲۲ برآورد گردید.

جدول ۵. درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار متغیرهای ظرفیت‌سازی اجتماعی روستاهای برخوردار و نابرخوردار از خدمات ICT

دامنه امتیاز	معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	روستا	متغیر
			درصد پاسخ‌گویان (درصد)						
۲۵-۰	۱/۵۵	۵/۵۵	۳۳/۳۴	۲۷/۰۴	۱۶/۸۱	۱۲/۴۹	۱۰/۳۲	برخوردار	انسجام اجتماعی
۱۹-۰	۱/۶۵	۶/۳۱	۱۱/۸۹	۱۷/۲۳	۱۵/۴۲	۲۶/۹۳	۲۸/۵۳	نابرخوردار	انسجام اجتماعی
۲۸-۰	۲/۵۵	۵/۰۹	۳۶/۷۱	۲۲/۱۷	۱۸/۵۹	۱۴/۳۶	۸/۱۷	برخوردار	خدمات اجتماعی
۲۹-۰	۱/۶۵	۶/۱۲	۱۰/۱۷	۸/۰۵	۱۷/۴۳	۲۹/۷۲	۳۴/۶۳	نابرخوردار	خدمات اجتماعی
۲۵-۰	۱/۶۷	۶/۲۲	۷/۷۹	۲۰/۸۱	۱۴/۷۶	۲۴/۵۶	۳۲/۰۸	برخوردار	کیفیت زندگی
۲۳-۰	۲/۶۵	۵/۰۱	۲۸/۳۶	۲۶/۴۹	۲۰/۱۴	۱۱/۷۳	۱۳/۲۸	نابرخوردار	کیفیت زندگی
۱۴-۰	۱/۵۵	۶/۳۳	۲۳/۰	۳۴/۵	۱۷/۴۳	۱۵/۹۴	۹/۱۳	برخوردار	زیرساخت‌های آموزشی
۲۲-۰	۴/۶۵	۵/۲۲	۱۳/۲۶	۱۶/۷۴	۱۹/۵۲	۲۱/۴۳	۲۹/۰۵	نابرخوردار	زیرساخت‌های آموزشی
۳۵-۰	۲/۹۷	۵/۳۶	۳۱/۲۱	۱۷/۸۲	۲۳/۲	۱۰/۹۴	۱۶/۷۳	برخوردار	اعتماد به نفس
۳۱-۰	۳/۰۳	۴/۹۹	۷/۱۹	۲۲/۴	۱۷/۶۲	۲۲/۹۴	۲۹/۸۵	نابرخوردار	اعتماد به نفس
۱۹-۰	۳/۲۱	۵/۰۸	۸/۶۹	۱۱/۴۷	۱۶/۳۳	۳۰/۰۷	۳۳/۴۴	برخوردار	مهارت‌های فنی و مدیریتی
۲۱-۰	۲/۲۵	۴/۸۶	۲۱/۲۶	۲۳/۷۸	۱۸/۳۱	۲۶/۰۸	۱۰/۵۷	نابرخوردار	مهارت‌های فنی و مدیریتی
۲۷-۰	۱/۹۹	۶/۶۷	۲۶/۲۵	۲۵/۰۹	۲۱/۳۶	۹/۸۳	۱۷/۴۷	برخوردار	تشکلات مردمی
۲۹-۰	۲/۲۲	۵/۸۷	۶/۳۲	۹/۴	۲۰/۰	۲۸/۰۱	۳۶/۲۷	نابرخوردار	تشکلات مردمی

یافته‌های تحلیلی

در این قسمت به منظور مقایسه اختلاف بین میانگین‌های تحقیق از آزمون t استفاده گردیده است که نتایج آن در زیر ارائه می‌گردد.

الف) نتایج حاصل از آزمون t

با توجه به جدول (۶)، نتایج آزمون t نشان می‌دهد که بین روستاییان برخوردار و نابرخوردار از نظر زیرساخت‌های آموزشی، اعتماد به نفس و مهارت‌های فنی و مدیریتی اختلاف معنی‌داری در سطح ۱ درصد خطا وجود دارد. همچنین بین روستاییان برخوردار و نابرخوردار از نظر کیفیت زندگی و تشکلات مردمی اختلاف معنی‌داری در سطح ۵ درصد خطا وجود دارد. با توجه به میانگین‌های بدست آمده از دو گروه می‌توان اظهار نمود که به جز متغیرهای انسجام اجتماعی و خدمات اجتماعی در تمام موارد ذکر شده ظرفیت‌سازی اجتماعی (از نظر شاخص‌های کیفیت زندگی، اعتماد به نفس، مهارت‌های فنی و مدیریتی، تشکلات مردمی و زیر ساخت‌های آموزشی) روستاییان برخوردار بیش‌تر از روستاییان نابرخوردار بوده است.

جدول ۶. نتایج حاصل از آزمون t در خصوص اختلاف میانگین روستاییان برخوردار و نابرخوردار از خدمات ICT

ردیف	خصوصیات	روستاهای برخوردار		روستاهای نابرخوردار	
		میانگین	SD	میانگین	SD
۱	انسجام اجتماعی	۵/۵۵	۱/۵۵	۶/۳۱	۱/۶۵
۲	خدمات اجتماعی	۵/۰۹	۲/۵۵	۶/۱۲	۱/۶۵
۳	کیفیت زندگی	۶/۲۲	۱/۶۷	۵/۰۱	۲/۶۵
۴	زیرساخت‌های آموزشی	۶/۳۳	۱/۵۵	۵/۲۲	۴/۶۵
۵	اعتماد به نفس	۵/۳۶	۲/۹۷	۴/۹۹	۳/۰۳
۶	مهارت‌های فنی و مدیریتی	۵/۰۸	۳/۲۱	۴/۸۶	۲/۲۵
۷	تشکلات مردمی	۶/۶۷	۱/۹۹	۵/۸۷	۲/۲۲

نتیجه‌گیری

امروزه هر گونه حرکت جهت دستیابی به توسعه بدون توجه به فن‌آوری‌های نوین و به خصوص فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات امری بیهوده و شکست خورده محسوب می‌شود. در این میان، به علت دور ماندن نواحی روستایی کشورمان از روند تحولات اقتصادی و اجتماعی، توسعه و گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در این نواحی یک ضرورت به شمار می‌رود. و همان طور که مطرح گردید نوشتار حاضر نقش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات را در ظرفیت‌سازی اجتماعی در مناطق روستایی مورد بررسی و تحلیل قرار داده است و نیز تحلیل‌های آماری نشان داد گسترش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در ظرفیت‌سازی اجتماعی مناطق روستایی شهرستان مشگین‌شهر تاثیرگذار بوده است. همان‌طوری که نتایج آزمون t نشان داد بین روستاییان برخوردار و نابرخوردار از نظر زیرساخت‌های آموزشی، اعتماد به نفس و مهارت‌های فنی و مدیریتی اختلاف معنی‌داری در سطح ۱ درصد خطا وجود دارد. همچنین بین روستاییان برخوردار و نابرخوردار از نظر کیفیت زندگی و تشکلات مردمی اختلاف معنی‌داری در سطح ۵ درصد خطا وجود دارد. در نهایت با استناد به نتیجه تحقیق مطلوب است در راستای ارتقای و بهبود عملکرد فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات تبلیغات از طریق رسانه‌های گروهی در سرلوحه اقدامات عملی متولیان توسعه روستایی شهرستان مشگین‌شهر قرار گیرد چون که پژوهش‌ها نشان می‌دهد که تبلیغات آگاهی روستاییان را نسبت به قابلیت‌های دفاتر ICT بالا برده و آنان را نسبت به مزایا و محاسن فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات جهت انجام کارهای روزانه آشنا می‌سازد. بایستی روستاییان شهرستان مشگین‌شهر ترغیب

شوند از شیوه‌های مجازی جهت خرید و فروش محصولات خود جهت ممانعت از تردد غیر ضروری به شهر بهره بگیرند. هم‌چنین توصیه می‌شود جهت بسط و توسعه فعالیت‌های دولت الکترونیک تقویت زیرساخت‌های مخابراتی در مناطق روستایی شهرستان مشگین‌شهر در دستور کار قرار گیرد. بایستی سایت‌های مرتبط با نیازهای جوامع روستایی در منطقه مورد مطالعه راه‌اندازی گردد تا با اطلاع‌رسانی به موقع شکاف دیجیتالی شهر و روستا کاهش یابد و به تحقق عدالت اجتماعی مساعدت گردد. ارائه خدمات دولت الکترونیک به افرادی با مهارت‌های بالا نیاز است مطلوب است اقدامات آموزشی لازم در راستای توانمندسازی مسئولان دفتر صورت گیرد. در نهایت، به منظور تشویق بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری در زمینه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات روستایی، بسترسازی و حمایت دولت از سرمایه‌گذاران بخش خصوصی و هم‌چنین تعیین تعرفه‌های منطقی جهت ارائه خدمات به روستاییان شهرستان مشگین‌شهر الزامی است.

References

- Adhikari, D. (2004). *Organization Behavior*, Buddha Academic Publishers and Distributers, Pvt, Ltd, Kathmandu., Nepal.
- Agrawal, G. (2002). *Huamna Resources Development in Nepal*, M.K. Publishers, Bhotathity, Kathmandu, Nepal.
- Asian Development Bank. (2002). *Capacity Building for Environmental Law in the Asian and Pacific Region: Approaches and Resources*, ADB, Manila.
- Bahari., N., Ansari, M., & Sohrab, B. (2011). Suervy of ICT Role on Cultural Management Improvement, Cultrual & Art Organization of Tehran. *Jouranl of Epistomology*, 1 (3), 62-97(In Persian)
- Bakhshizadhe, V., Hasanzadhe, Y., & Gholizadhe, B. (2012). Suervy of ICT Effects on Rural Development, Case Study: Sarei County. *Jouranl of IT*, 5 (5), 24-65. (In Persian)
- Baser, H., & Morgan, P. (2010). *Capacity, Change and Performance*. Study Report. Discussion Paper No 59B. European Centre for Development Policy Management.
- Benga, E., & Zobena, A. (2010). Social Cohesion in Rural Areas: Services Provision Community and Mobility. *European Sociological Review*, 27 (3), 1-14
- Bethke, L., Good , J., & Thompson, P. (1997). *Building Capacities for Risk Reduction*. 1stEdition, Disaster Management Training Programme, DHA.
- Blumenthal, B. (2005). *Investing in Capacity Building, Published by Center for the Study of Humon Rights at Columbia University and the Banyan Tree Foundation*. Capacity Bulding Agenda 21 Definiton (2000). Chapter 37, United Nations conference on Environment Development (UNCED).
- Chapagain, C, P. (2005). Human Resource Capacity Building therouh Appreciative Inquiry Approach in Achiving Developmental Goals, Submitted in Fulfillment of the Requirement for Degree of Dector of Philosophy, Human Resource Management Madison University.
- Connolly, P., & Lucas, L. (2006). Strengthening- Non-Profit performance: A funder's Guide to capacity building Saint Paul: Amherst H.Wilder Foundation, 1(2), 17-25.
- Eisari, H. (2005). Capacity Building and Civic Society a Process further from Educational Frontiers. *Journal of Economic New Living*, 5 (7), 63- 41. (In Persian)
- Evansm B., Joas, M., Sunkback, S., & Theobald, K. (2005). *governing sustainable cities*, Earthscan. London, Sterling, VA.

- Faraji Sabokbar, H., Khaki, A., & Nemati, M. (2010). Evaluation of ICT Role on Rural Womens Empowerment, Case Study: Garnabad Village. *Jouranl of Geography*, 2 (2), 160-172. (In Persian)
- Ghafary, G. (2009). The State and Rural development. *critical Middle Eastern Studies*, 15 (3), 281-298. (In Persian)
- Heidari Sarban, H. (2009). The Role of Empowerment Knowledge of Agricultural Jihad Experts and Farmers on Agricultural Development, A thesis presented for degree of Ph.D in geography and rural planning, Tarbait Modares, Tehran, Iran. (In Persian)
- Heidari Sarban, V., & Majnoni totakhanhe, A. (2015). Survey of Social Capacity Building on Villagers Participation in Reconstruction Activities, case study: Benab County. *Journal of Space Geographic Perperation*, 6 (19), 89-104. (In Persian)
- Horton, D. (2002). Planning Implementing and Evaluating Capacity Development. (ISNAR) *International Service for National Agricultural Research*, Briefing Paper, 5 (2), 23-50.
- Hudson, h.E. (2006). *From the Rural Village to Global Village: Telecommunications for Development*. Laerance Evlbaum association
- Iheriohanma, E. (2011). Capacity Building, leadership Question and Drains of Corruption in Africa: A Theoretical Discourse. *Asian Social Science*, 7 (3), 111-145.
- Kazemian, Hh., Ghorbanizadhe, V., & Shfeia, S. (2013). Attainment to Community Sustainable Development through Communities Social Capacity-building and Informal Parish Economy Activists, Case Study: New Shemiran. *Journal of Urban Studies*, 1 (4), 1-10. (In Persian)
- Molaei Hashshjin, N.A., Moradi, M., & Mohmadi, M. (2013). Role of ICT Office on Rural Sustainable Development, Case Study: Meshginshahr County. *Journal of Geography Reserch*, 4 (44), 147- 168. (In Persian)
- Moteiei Langrodi., S.H., Rezvai, M., Faraji Sabkbar, H., & Nemati, M. (2012). Analysis of Social and Economical Effects of Rural ICT, Case Study: Central District of Gorgan County. *Jouranl of Geography*, 8 (26), 33-59. (In Persian)
- Nakhaei, K., Nakhaei, H., Nakhaei, F., & Yosefi, F. (2011). the Effects of ICT on Entrepreneurship Creativity. *journal of Education Strategies*, 2 (4), 53- 56. (In Persian)
- Noya, A., E. Clarence & G. Craig (eds.) (2012). *Community Capacity Building: Creating a Better Future Together*. OECD, Paris.
- OECD. (2002). *Governance for sustainable development*. five OECD case studies, Paris, OECD.
- Rafieian, M., & Ahmadzadhe Nanva, H. (2014). Measurement of Social Participation Capacities on Interventional Policies in Urban Inefficient Parishes. *Jouranl of Social walfare*, 12 (46), 353-372. (In Persian)
- Rajabifard, A., & Williamson, I.P. (2005). SDI Development and Capacity Building. *GSD 17 Conference*, Bangalore, India . (In Persian)
- Sikor, T. (2012). Empowerment and Empowering Process: A Theory Development Seminar Series. *University of Michigan*, 2 (11), 76-83.
- Taleshi, M., Jomehepour, M., & Ganjipour, M. (2014). Role of Government Investment on Capacity Building, Case Study: Villages of Aran and Bidgou. *Journal of Regional planning*, 5 (10), 59- 74. (In Persian)
- University of Foreign Affairs. (2000). A Capacity building focus, University of Foreign Affairs.

- Verity, F. (2008). Community Capacity Building–A Aeviw of the Literature; Retrieved from: <http://www.health.sa.gov.au>.
- Wakely, P. (2008). Capacity Building for better Cities. DPUNews, *Journal of the Development Planning Unit*, London, University College.

How to cite this article:

Heidari Sarban, V. & Majnoni Totakhane, A. (2017). On the Explanation the Role of Information and Communication Technology (ICT) on Social Capacity Making in Rural Areas (Case Study: Meshkin Shahr County). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 12 (2), 267-283. http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_532883.html

On the Explanation the Role of Information and Communication Technology (ICT) on Social Capacity Making in Rural Areas (Case Study: Meshkin Shahr County)

Vakil Heidari Sarban *

Associate Professor, of Geography & Rural Planning, Mohaghegh Ardebili University, Ardebil, Iran

Ali Majnoni Totakhane

M.A in Geography & Rural Planning, Mohaghegh Ardebili University, Ardebil, Iran

Received: 15/11/2016

Accepted: 21/08/2017

Extended Abstract

Introduction

Capacity making is recognized as one of the essential elements for making true the main goal of sustainable development of human settlements in today's world. This issue emphasizes, in particular, on development of cooperation in order to include civil society groups as full partners. Capacity making is usually accompanied by the creation of partnerships, especially between public and private sectors. It seems that the institutionalization or capacity making phase which is run by local institutions and organizations provides a way to promote public participation opportunities and achieve successful outcomes for sustainable development. On the other hand, development in sustainable development in general and sustainable rural development in particular are largely dependent on social capacity making because social capacity making in addition to providing opportunities for participation in decision making, it provides the necessary platform for empowerment of rural communities to enable villagers to take part in the development of rural areas to some extent. In addition, social capacity making as one of the fundamental processes and essential prerequisites for progressing sustainable rural development is the ability of rural communities to solve their problems and issues that they are facing them. Understanding the social capacity in rural areas and the effects of information and communication technology in strengthening it is one of the most important decision making tools that authorities and managers need to pay attention to. In other words, in order to support the sustainable development of rural areas, the necessity of paying attention to social capacity making and planning based on the their fluctuations is essential and inevitable, and given that social capacity making in rural areas is considered as one of the most important dimensions of rural development for sustainable rural development management planning, it will have a significant contribution to the sustainable development of rural areas. Over the past few years, sustainable development of rural areas in Meshkin Shahr has faced challenges which seems some parts of these challenges refers to the privation of social capacity making in terms of strengthening educational infrastructures, shortage of social dimension of development, lack of quality of life indexes and social welfare, lack of attention to popular organizations and ignoring it, low social cohesion, nonexistence of optimal service giving to villagers and absence of strengthening the technical and managerial skills which seems that with the development of information and communication technology, the social capacity indexes may be significantly improved in rural areas of Meshkin Shahr. The present study seeks to examine this question: Whether there is a meaningful relationship between ICT and social capacity making. Therefore, at first, theoretical foundations of social capacity making and information and communication technology have been discussed and the relationship between ICT and social capacity in rural

* Corresponding Author:

Email: vahidgoodarzi1371@yahoo.com

areas has been studied. Since there has not been a specific study on the role of information and communication technology on social capacity making in rural areas in Iran, the present study aimed to explain the relationship between ICT and social capacity making in rural areas of Meshkin Shahr.

Methodology

This study was developmental and also, descriptive and analytical research in terms of the purpose and nature. In this research, data collection method was used to answer the research questions in both documentary (secondary data) and survey (primary data) and the tools used in the survey method were questionnaire and interview which consists of 49 villages and 14 villages from 49 villages by random sampling method. 383 members out of 19,119 members were selected by simple random sampling. For estimation of sample size, Cochran formula with 95% confidence level was used. For estimation of sample size, Cochran sampling method was used with 95% confidence level. On the other hand, for equality of the test and the result, 195 villagers living in rural areas without ICT offices were selected as the control group of the county, selection of sample villages of the study, taking into account the total number of villages, population, distances and proximity to the city, altitude position index (mountainous-plains, plains-mountains), and locating the village along the main road or away from the main road, the sample villages were selected based on stratified random sampling for 14 villages. Next, raw data were collected for measuring indexes through interviews, observation, questionnaires, and documents. Also through the questionnaire tool, social capacity making component was measured using 75 closed questions and Five-Point Likert Spectrum was used for scoring. In the scoring step, since a handful of questions were raised in the negative direction, re-coding was done for these categories of questions by via SPSS software. Therefore, scoring to the answers of these questions with the positive direction is as follows: 5= I strongly agree, 4= agree, 3= neutral, 2= disagree, and 1= strongly disagree, and in the case of negative questions, this scoring is a vice versa. In this study, in order to achieve the research objectives, 58 indicators related to different dimensions of social capacity making were identified including Educational and Promotional (9 variables), Self-Esteem (6 variables), Quality of Life (7 variables), Social Cohesion (8 variables), Social Services (9 variables), Technical and Vocational Skills (7 variables), Reinforcement of Interactions (7 variables), and Strengthening the Popular Organizations (5 variables) by studying the villages of Meshkin Shahr.

Results and discussion

The results of testing revealed that among the villagers enjoying and not enjoying the educational infrastructure point of view, self-esteem, and technical and managerial skills, there is a meaningful difference at 1% error rate. Also among the villagers enjoying and not enjoying these facilities, there is a meaningful difference at 1% error rate in terms of quality of life and popular organizations. In line with the means obtained from the two groups, it can be stated that except for the variables of social cohesion and social services in all mentioned cases of social capacity making (in terms of Quality of Life, Self-Esteem, Technical and Managerial Skills, Popular Organizations and Educational Infrastructures' indexes), the number of enjoyed villagers was higher than that not of enjoyed ones.

Conclusion

It is recommended to develop e-government activities, strengthening telecommunication infrastructure in the rural areas of Meshkin Shahr be on the agenda. The sites related to the needs of rural communities in the studied area should be set up in order to reduce the digital gap between city and village with giving timely information to help achieving social justice. Providing e-government services to people with the high skills is desirable. The necessary training measures are needed to empower office authorities. Finally, with the intention of

encouraging the private sector to investment in field of rural information and communication technology, contextualization and supporting the government from private sector investors were obligatory as well as establishing reasonable tariffs for providing services to the villagers of Meshgin Shahr.

Key words: Information and communication Technology, Capacity Making, Social Capacity Making, Rural Development, Meshkinshar County

